

JOLANTA HYS

Odpowiedniki słowne symboli Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej

Wprowadzenie

W artykule omówiono odpowiedniki słowne do symboli Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej (UKD), zamieszczone w Master Reference File (w pliku wzorcowym UKD), kartotekach wzorcowych UKD, tablicach skróconych UKD i tezaurusach klasyfikacji. Poruszono kwestie pola semantycznego symboli UKD. Zwrócono uwagę na kontekst znaczeniowy symboli, zdeterminowany miejscem w gałęzi klasyfikacyjnej. W dalszej kolejności odniesiono się do zagadnień funkcjonowania odpowiedników słownych UKD w indeksach przedmiotowych do tablic, indeksach przedmiotowych do kartotek wzorcowych oraz w wykazach działów.

Zaprezentowano plik wzorcowy UKD w kontekście jego tłumaczenia na języki etniczne. Efekt tego tłumaczenia jest dostępny w postaci wielojęzycznych baz danych UDC Summary i UDC Online, jak również wersji narodowych tablic skróconych. Podniesiono kwestie tworzenia tezaurusów klasyfikacji, a także wiązania symboli UKD z odpowiednikami słownymi Wikipedii.

Gros omawianych zagadnień dotyczy wielojęzyczności UKD. Notacja dziesiętna, uniezależniająca UKD od języków etnicznych, czyni z niej język czytelny

w międzynarodowej wymianie informacji. Jednocześnie pozwala na tłumaczenie odpowiedników słownych na języki etniczne w oparciu nie tylko o brzmienie odpowiednika słownego w języku angielskim, ale także o relacje (kontekst znaczeniowy) wpisane w gałąź klasyfikacyjną, a w konsekwencji w drzewo klasyfikacyjne UKD.

UKD – odpowiedniki słowne i ich kontekst znaczeniowy

O ile w pliku wzorcowym UKD prezentowany jest pełen zasób odpowiedników słownych do symboli, to w tablicach skróconych czy w wykazach działów prezentowany jest wykaz symboli i odpowiedników słownych, odpowiednio do rodzaju wydania, ograniczony. Odpowiedniki słowne symboli UKD w tablicach skróconych stanowią bowiem tylko specyficzny wybór odpowiedników słownych symboli zamieszczonych w pliku wzorcowym UKD. W tablicach skróconych umieszcza się symbole odpowiednio uogólnione, a ich odpowiedniki słowne dobiera ze względu na częstość występowania danego terminu w literaturze. Na przykład w tablicach skróconych do symbolu 615.82 dodano tylko odpowiedniki słowne: *Masaż. Gimnastyka lecznicza. Kręgarstwo*; w kartotece wzorcowej UKD, przygotowanej w Bibliotece Narodowej, poza wymienionymi również te wchodzące w zakres jego pola semantycznego: *Kinezyterapia, Joga jako forma terapii*.

Pole semantyczne symboli UKD jest zawsze odczytywane w kontekście gałęzi klasyfikacyjnej pliku wzorcowego UKD. Znaczenie każdego symbolu UKD jest określone nie tylko znaczeniem odpowiednika słownego przypisanego temu znakowi, ale także znaczeniem wszystkich odpowiedników słownych symboli poprzedzających go w łańcuchu klasyfikacyjnym.

Na przykład w symbolu 629.33 *Samochody. Technika samochodowa* można wyróżnić następujące jednostki znaczące: 62 *Inżynieria. Technika w ogólności*; 629 *Technika środków transportu*; 629.3 *Technika środków transportu lądowego*; 629.33 *Samochody. Technika samochodowa*.

Znaczenie symboli UKD jest czytane w kontekście nie tylko odpowiedników słownych przyjętych symboli, ale także odpowiedników słownych symboli wobec nich nadrzędnych.

Należy podkreślić znaczenie kontekstu kulturowego dla właściwego rozumienia sensu wyrażenia. Jest ono zawsze zdeterminowane lokalnymi

uwarunkowaniami funkcjonowania danego języka narodowego. Za przykład niech posłuży symbol 658.114.3 oraz 658.111.4. W pliku wzorcowym UKD w zakresie pojęciowym symbolu 658.114.3 mieszczą się *Spółki kapitałowe*, natomiast w symbolu 658.114.4 *Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Spółki akcyjne*. W polskim porządku prawnym spółki kapitałowe to właśnie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółki akcyjne. Zakres pojęciowy symbolu 658.114.3 i 658.114.4 jest jednakowy. W procesie adaptacji do potrzeb wydania skróconego dokonano swoistej modyfikacji, polegającej na stworzeniu symbolu złożonego 658.114.3/.4, w którego polu semantycznym znalazły się pojęcia: spółki kapitałowe, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjne.

Ma też miejsce działanie, mające na celu poszerzenie pola semantycznego symboli o odpowiedniki słowne niezapisane w danej gałęzi klasyfikacyjnej pliku wzorcowego UKD, ale jako przynależne do danej dziedziny wiedzy, włącza się je w zakres konkretnej gałęzi klasyfikacyjnej na etapie adaptacji słownictwa, np. w kartotece wzorcowej UKD w Bibliotece Narodowej do symbolu 316.7 *Socjologia kultury*, dopisano nieumieszczony w pliku wzorcowym UKD odpowiednik słowny *Cyberkultura – socjologia, Antropologia społeczna*.

Jest to pokłosiem sformułowanej przez Olgierda Unguriana zasady, że symbol UKD może obejmować niektóre nazwy nie uwzględnionych w tablicach pojęć, które jako węższe zakresem mieszczą się w występujących w UKD szerszych pojęciach; w tych przypadkach indeks odsyła od nazw pojęć węższych do nazw i symboli pojęć szerszych¹.

Poszczególne wyrażenia UKD mogą być przez różnych użytkowników informacji wyszukiwane w sposób zróżnicowany, uzależniony od posiadanych kompetencji językowych czy też posiadanej wiedzy specjalistycznej bądź fachowej. Dlatego należy zapewnić jak najwięcej punktów dostępu, zarówno poprzez właściwe użycie wyrażen synonimicznych, jak również homonimicznych.

Jeśli odpowiednik słowny symbolu, uznany za wyraz hasłowy indeksu, występuje w różnych działach UKD, wówczas wszystkie symbole umieszczone w gnieździe tego wyrazu w indeksie przedmiotowym powinny być opatrzone określnikami wyjaśniającymi aspekt lub uściślającymi znaczenie, np.: *Grzyby – botanika; Grzyby – leśnictwo; Grzyby – rolnictwo*².

1 O. Ungurian, *Wprowadzenie do Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej*, wyd. 3 popr. i uzup., Warszawa 1978, s. 134.

2 Ibidem, s. 136.

Wszystkie pojęcia wyrażone za pomocą symboli UKD są więc zawsze umieszczone w kontekście gałęzi klasyfikacyjnej, zawsze przynależą do konkretnej dziedziny wiedzy.

Uwzględnia się też jak największą liczbę równoważnych znaczeniowo nazw tego samego pojęcia, występującego w tablicach, sprowadzając je do nazwy użytej w UKD i właściwego jej symbolu, np. w indeksie przedmiotowym do tablic UKD umieszczono hasło *Niedokrwistość zob. Anemia*, kierujące w dalszej kolejności do symbolu 616.155.194. Ten symbol, wprowadzony do kartoteki wzorcowej UKD, opisano z pomocą obydwu synonimicznych odpowiedników słownych, tj. zarówno przez niedokrwistość jak i anemię.

Zachodzące w UKD relacje semantyczne, homonimii i synonimii są kontrolowane przez system określników, sieci odsyłaczy i wyliczanie form równobrzmiących.

Dostęp przez odpowiednik słowny do symboli UKD jest bezsprzecznie bezwzględny warunkiem skutecznego funkcjonowania UKD w tablicach i w kartotekach wzorcowych UKD.

W przypadku tablic UKD indeks przedmiotowy ma za zadanie ułatwienie użytkownikom orientacji, co do zlokalizowania w tablicach UKD poszukiwanych zagadnień czy tematów. Jest on spisem alfabetycznym nazw pojęć występujących w hasłach słownych tablic UKD, od których kieruje użytkownika pod właściwe symbole cyfrowe³.

Odpowiedniki słowne UKD w indeksie UKD mają kształt wyrażen jednowyrazowych, wielowyrazowych oraz tematów z określnikami, np.: *Maszyny; Maszyny asynchroniczne; Maszyny – bezpieczeństwo techniczne*.

Aby stworzyć jak najwięcej punktów dostępu do symboli odpowiedniki słowne prezentowane są również w formie zinwertowanej, np. *Filologia angielska* oraz *Angielska filologia*, czy też *Marskość wątroby* oraz *Wątroba – marskość*. Pozwala to na odnalezienie hasel wielowyrazowych pod każdym znaczącym elementem składowym hasła.

Zgodnie z zasadą tworzenia skupień tematycznych, indeks przedmiotowy pod nazwą wielokrotnie występującego w tablicach określnika skupia też symbole i hasła słowne, w których określnik ten się pojawia, np.: *Historia Polski; Historia Portugalii; Historia Rosji*.

Ciekawym rozwiązaniem jest wykorzystanie odpowiedników słownych UKD do tworzenia charakterystyk treściowych w zrealizowanym w Bibliotece

³ *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta: II wydanie skrócone FID 365*, Warszawa, 1966, s. XXVI–XXVII.

Narodowej projekcie PASSIM⁴. W bazie danych projektu PASSIM rekordy katalogowe zostały zaopatrzone zarówno w symbole UKD, jak i odpowiedniki słowne do symboli, np.: *Bibliografia wiedzy o Jezuitach* została opisana z pomocą następujących jednostek znaczących:

- 080\$a 272-788/-789
- 080\$a 016
- 653\$a Jezuita
- 653\$a Bibliografia przedmiotowa

UKD – wielojęzyczne bazy Konsorcjum UKD

UKD z odpowiednikami słownymi w języku angielskim jest utrzymywana i aktualizowana w bazie zwanej Universal Decimal Classification Master Reference File (pliku wzorcowym UKD). Jest to autoryzowana i aktualizowana przez Konsorcjum UKD wersja wzorcowa UKD. Zawiera obecnie 70 626 symboli wraz z odpowiednikami słownymi w języku angielskim.

W ostatnich kilkunastu latach prowadzono intensywne prace mające na celu tłumaczenie i adaptację na języki narodowe pliku wzorcowego UKD. Pod auspicjami Konsorcjum UKD utrzymywane są dwie bazy translatorskie. Jest to UDC Summary, wersja skrócona UKD oraz UDC Online, wersja wzorcowa UKD, wraz z odpowiednikami słownymi w językach etnicznych.

UDC Summary

Multilingual Universal Decimal Classification Summary (UDC Summary)⁵ jest własnością intelektualną Konsorcjum UKD. Zostało przygotowane w języku angielskim w październiku 2009 roku i od tego czasu dokonano tłumaczeń na 57 języków narodowych, w tym na język polski.

⁴ PASSIM, jako element projektu SYNAT, jest sieciowym systemem informacyjnym dla nauki, techniki i dziedzictwa kulturowego w Polsce. PASSIM – <http://www.bn.org.pl/programy-i-uslugi/synatpassim> [dostęp: 23.03.2018]. Por. J. Hys, M. M. Michalska, *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna w projekcie PASSIM*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2015, nr 1 (14), s. 89–106 – <http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/TSB/article/viewFile/TSB.2015.004/6820> [26.01.2018].

⁵ Universal Decimal Classification Summary – <http://www.udcsummary.info/php/index.php?lang=13> [23.03.2018].

UDC Summary zawiera około 2600 symboli UKD, wybranych spośród symboli pliku wzorcowego UKD. Jest to wielojęzyczna baza danych odzwierciedlająca (proporcjonalnie) strukturę pliku wzorcowego UKD. Jest to pierwszy, w historii UKD, schemat symboli w wolnym dostępie dla użytkowników Internetu. UDC Summary zostało w całości opublikowane w modelu Linked Data.

UDC Online

Pełne, ale z płatnym dostępem, wydanie pliku wzorcowego UKD (UDC Online) zostało przygotowane w 2013 roku w języku angielskim. W kolejnych latach przygotowano wersje w językach: czeskim, holenderskim, francuskim, estońskim, hiszpańskim, chorwackim. UDC Online⁶ zapewnia przyjazny dla użytkownika interfejs do wyszukiwania i przeglądania symboli UKD oraz odpowiedników słownych do symboli UKD.

W 2013 roku w Pracowni UKD w Bibliotece Narodowej w ramach współpracy z Konsorcjum UKD rozpoczęto prace, mające na celu przygotowanie wersji polskiej pliku wzorcowego UKD. Plik wzorcowy UKD – baza tłumacza, Master Reference File (UDC MRF translator) jest na bieżąco uzupełniany o polskie odpowiedniki słowne do symboli UKD, a także o odpowiedniki słowne, zwane „including”, które jako węższe pod względem zakresu mieszczą się w występujących w UKD szerszych pojęciach. Tłumaczeniu na język polski podlegają również noty stosowania, instrukcje budowania symboli, noty o zakresie i przykłady stosowania. Do marca 2018 roku na język polski przetłumaczono około 49 tysięcy rekordów.

Prace translatorskie w BN mają trojaki charakter. Po pierwsze jest to aktualizacja odpowiedników słownych do symboli UKD, które od drugiej połowy XX wieku nie uległy poważniejszym zmianom. Po drugie jest to tłumaczenie odpowiedników słownych do działów UKD nowo wprowadzonych bądź znacznie zmodyfikowanych. Po trzecie jest to adaptacja pliku wzorcowego UKD do potrzeb bibliotek w Polsce⁷.

Uznano, że w uzasadnionych przypadkach wersja polska tłumaczenia zostanie rozszerzona w stosunku do pliku wzorcowego UKD o terminologię w sposób optymalny precyzującą i lokującą dane wyrażenie języka angielskiego w języku

6 UDC online – <http://www.udc-hub.com/> [23.03.2018].

7 J. Hys, *Plik wzorcowy Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej – tłumaczenie czy adaptacja*, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej” 2014, nr 2–3 (86–87), s. 23–31.

polskim. Przyjęto, że w uprawnionych przypadkach stosowane będą rozszerzenia w stosunku do pierwowzoru.

W przypadkach wątpliwych posiłkowano się tłumaczeniami odpowiedników słownych z wersji polskiej tablic pełnych UKD oraz zasadami języka polskiego. Tłumaczenia są konsultowane z ekspertami dziedzinowymi, pracownikami bibliotek naukowych i akademickich.

UDC Online, poza możliwością wyszukiwania przez odpowiednik słowny i symbol UKD, oferuje również możliwość wyszukiwania przez słowo, np.:

- *mushrooms* – *Agriculture* 635.82
- *mushrooms* – *Forestry* 630*28
- *mushrooms* – *Botany* 582.284.51
- *mushrooms* – *Chemical technology* 664.848
- *mushrooms* – *Earth sciences* 551.435.72

UKD – inne wielojęzyczne bazy danych i kartoteki wzorcowe

Inicjatywy tworzenia baz, w których umieszczane są wielojęzyczne odpowiedniki słowne do UKD nie są czymś nowym. Realizowano je już z dobrym skutkiem wcześniej.

Przykładem takiej bazy jest Multilingual Subject Access to Catalogues of National Libraries (MSAC)⁸. MSAC to kooperacja na gruncie UKD siedmiu bibliotek narodowych, w ramach której stworzono bazę danych z odpowiednikami słownymi w językach czeskim, chorwackim, łotewskim, litewskim, macedońskim, słowackim i słoweńskim.

W ramach współpracy z MSAC przygotowano również polskie odpowiedniki słowne do działu 34 *Prawo*. Ilustruje to rekord wzorcowy:

- *UDC* 342
- *Heading* *ústavní právo*
- *English* *constitutional law*
- *Lithuanian* *konstitucinė teisė*

⁸ Databases of the National Library CR. MSAC – Multilingual Subject Access to Catalogues of National Libraries – https://aleph.nkp.cz/F/UK31GI7331KJ1479U1GH5SSADVIS8H9N9I8PU7MB9JSXQJHSVC-59778?func=file&file_name=find-b&local_base=AUV&CON_LNG=ENG [23.03.2018].

- *Macedonian*   *Ustavno pravo*
- *Slovak*   *ústavné právo*
- *Slovenian*   *Ustavno pravo*
- *Polish*   *prawo konstytucyjne*

Współpraca w ramach MSAC została przerwana z chwilą rozpoczęcia prac nad UDC Online.

Realizacji projektu MSAC podjęła się Biblioteka Narodowa Czech, posiada ona bowiem zaplecze w postaci kartoteki wzorcowej UKD – CZENAS (Czech National Subject Authority File = Soubor věcných autorit Národní knihovny ČR), prezentującej odpowiedniki słowne do UKD w języku czeskim, jak również angielskim, np.: 005.336 *identita organizace* oraz *corporate identity*.

Spośród innych kartotek wzorcowych, w których do symbolu UKD dopisywane są wielojęzyczne odpowiedniki słowne, na uwagę zasługuje NEBIS (Netzwerk von Bibliotheken und Informationsstellen in der Schweiz). Jest to sieć bibliotek i centrów informacji w Szwajcarii (80 uniwersytetów, politechnik i instytutów badawczych). W NEBIS prezentowane są symbole UKD z odpowiednikami słownymi (terminami indeksowymi) w języku angielskim, francuskim i niemieckim, np.: 549.211 *Diamond (Mineralogy)*; *Diamant (Minéralogie)*; *Diamant (Mineralogie)*.

UKD – wersje narodowe tablic

Najdłużej w historii UKD odpowiedniki słowne w językach etnicznych są tworzone w procesie przygotowywania adaptacji pliku wzorcowego UKD dla potrzeb narodowych wydań tablic UKD, w tym tablic skróconych UKD.

W XXI wieku tablice skrócone zostały wydane w Rosji, Gruzji, Macedonii, Chorwacji, Wielkiej Brytanii, Francji i Polsce⁹. Spośród dotychczasowych adaptacji pliku wzorcowego, ostatnią są tablice skrócone UKD wydane w 2016 roku w Hiszpanii.

W Polsce tablice skrócone publikowane są od 1951 roku. Wydaje je Biblioteka Narodowa, jedyny do chwili obecnej wydawca tablic skróconych w Polsce¹⁰. Trwają prace mające na celu przygotowanie nowej edycji tablic skróconych.

9 Overview of Last Reported Editions of the Universal Decimal Classification – http://www.udcc.org/files/UDCeditions_overview_2010July.pdf [23.03.2018].

10 Pierwszymi wydanymi w BN tablicami UKD są: *Klasyfikacja dziesiętna w Przewodniku Bibliograficznym: tablice wybranych znaków dziesiętnych i objaśnienie wstępne*, oprac. J. Bornsteinowa, Warszawa 1951;

Tablice UKD są słownikiem przekładowym, zapewniają przekład symboli klasyfikacyjnych na język naturalny i na odwrót.

Tablice UKD uzupełniają indeks alfabetyczny, którego funkcją jest ułatwienie znalezienia symboli poszczególnych pojęć i tematów w strukturze tablic klasyfikacyjnych. W ostatniej polskiej edycji tablic UKD z 2006 roku (UDC-P058) hasła indeksowe tworzone są zgodnie z zasadami uproszczonego języka haseł przedmiotowych. Hasła mają postać zarówno nazw jednowyrazowych, jak i wielowyrazowych, w formie prostej i odwróconej¹¹, np.: *Nauka 001; Nauka – polityka 001.89; Nauka o środowisku 502; Polityka naukowa 001.89*. Pojęciom reprezentowanym przed poddziały wspólne odpowiadają hasła w formie określnika, np.: *Wrogość – poddziały wspólne -044.357*.

Odpowiedniki słowne dopisywane są do symboli UKD i umieszczane w zrubie głównym tablic UKD. Pełny wykaz odpowiedników słownych do symboli znajduje się również w indeksie przedmiotowym do tablic UKD.

Na zapis indeksowy składa się hasło przedmiotowe (temat lub temat z określnikami) i odpowiadający mu symbol UKD. Homonimiczność i synonimiczność odpowiedników słownych do symboli UKD jest kontrolowana. W przypadku homonimiczności, przez przyporządkowanie każdego pojęcia do określonej gałęzi klasyfikacyjnej, np.: interdyscyplinarne pojęcie *Postmodernizm* umieszczono zarówno w gałęzi klasyfikacyjnej działu 1 *Filozofia*, jak też działu 7 *Sztuka*. W przypadku synonimiczności, przez zapisanie form bliskoznacznych w kartotece wzorcowej, np.: do symbolu 616-056 dopisano następujące wyrażenia synonimiczne: *Alergia, Idiosynkrazja, Nadwrażliwość*.

W procesie przygotowywania wersji skróconej tablic UKD mamy do czynienia z adaptacją. Adaptacja jest swego rodzaju przekształceniem. Dokonywane są stosowne uproszczenia i modyfikacje. Z racji dokonywanych skrótów przemieszczane są odpowiedniki słowne z klas pochodnych do wyższych klas gałęzi klasyfikacyjnej, np.: do tablic skróconych UKD wprowadzono symbol 762.1 *Sztuch*, a pojęcia mieszczące się w symbolach węższych zakresowo, tj. 762.11 *Miedzioryt. Staloryt*; 762.12 *Sucha igła*; 762.13 *Mezzotinta* dopisano do symbolu nadrzędnego, w ten sposób w zakresie 762.1 umieszczono terminy wyszukiwawcze *Miedzioryt. Staloryt. Sucha igła. Mezzotinta*.

ostatnim wydaniem tablic UKD są tablice: *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna. Wydanie skrócone dla bieżącej bibliografii narodowej i bibliotek publicznych*, oprac. T. Turowska, J. Hys, J. Kwiatkowska, Warszawa 2006.

11 B. Sosińska-Kalata, J. Hys, *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna*, w: *Vademecum bibliotekarza: praktyczne i aktualne informacje dla bibliotekarzy*, pod red. L. Bilińskiego, Warszawa 2009.

Ogólne zasady tworzenia indeksów przedmiotowych tablic UKD zaprezentowano w publikacji Unguriana¹². W wydawanym przez BN „Biuletynie Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej” z 2011 roku odniesiono się do kwestii budowania haseł indeksowych w kartotece wzorcowej UKD¹³; hasłom indeksowym poświęcono „Biuletyny UKD”, omawiające użycie symboli UKD w działach *2 Religia Teologia*; *34 Prawo*; *7 Sztuka*¹⁴.

Jeszcze większym i bardziej radykalnym skrótom podlegają wykazy działów, jak np. wykazy działów UKD dla bibliografii wydawanych w Bibliotece Narodowej¹⁵ czy też układy działowe do ustawienia książek na półkach, jak np. schemat UKD dla bibliotek szkolnych¹⁶.

Odpowiedniki słowne w kartotece wzorcowej UKD

Odpowiedniki słowne w kartotece wzorcowej UKD nazywa się hasłami indeksowymi. Są one prezentowane w indeksie przedmiotowym. Indeks przedmiotowy ma za zadanie ułatwienie użytkownikom orientacji, co do zlokalizowania w kartotece UKD poszukiwanych zagadnień czy tematów. Jest on spisem alfabetycznym nazw pojęć występujących w odpowiednikach słownych, od których kieruje użytkownika pod właściwe symbole cyfrowe.

Do prezentacji powyższego zagadnienia posłuży kartoteka wzorcowa UKD w Bibliotece Narodowej¹⁷.

W indeksie przedmiotowym znajdują się:

12 O. Ungurian, op. cit., s. 116–122.

13 „Biuletyn Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej” 2011, t. 4, nr 2 (20) – <http://www.bn.org.pl/download/document/1452166805.pdf> [22.01.2018].

14 Biuletyn UKD – <http://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/ukd/biuletyn-ukd> [22.01.2018].

15 Do bibliografii wydawanych w Bibliotece Narodowej należą: „Przewodnik Bibliograficzny”, „Bibliografia Wydawnictw Ciągłych Nowych, Zawieszonych i Zmieniających Tytuł”, „Bibliografia Zawartości Czasopism” i Zintegrowana Platforma Polskich Czasopism Naukowych „Merkuriusz”, „Bibliografia Dokumentów Elektronicznych”, „Bibliografia Dokumentów Kartograficznych”, „Polonica Zagraniczne”; wykazy działów UKD – <http://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/ukd/wykazy-dzialow-ukd> [23.03.2018].

16 A. Stopa, *Schemat UKD zgodny z aktualnymi tablicami PO58 z 2006 r.*, „Biblioteka w Szkole” 2009, nr 3, s. 9–15 – https://www.bibliotekawszkole.pl/archiwum/2009/03/BwS_03_2009_UKD_WWW_schemat.pdf [18.01.2018].

17 Biblioteka Narodowa. Kartoteka wzorcowa UKD – <http://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/ukd/kartoteka-ukd> [23.03.2018].

- terminy jednowyrazowe, np.: *Filozofia*,
- terminy wielowyrazowe, np.: *Gospodarka morska*,
- terminy z określnikami, np.: *Węgiel kamienny – złoża*,
- terminy odsyłające do instrukcji dalszego podziału, umieszczonej w polu 761 (*Rozbudowa*), np.: *Wojna domowa w Rwandzie (od 1990 r.) zobacz Rozbudowa 94(675.98)19*".

Hasłami indeksowymi są terminy występujące w indeksie przedmiotowym UKD do tablic skróconych UDC-P058 oraz wyrażenia słowne odwzorowujące symbole rozwinięte i złożone, zbudowane na podstawie symboli głównych i pomocniczych UKD.

Indeks przedmiotowy wymienia w układzie alfabetycznym zarówno wyrażenia występujące w odpowiednikach słownych symboli UKD, jak i ich synonimy lub wyrażenia bliskoznaczne oraz inwersyjne zapisy haseł wielowyrazowych.

W Bibliotece Narodowej, w ramach projektu Mercuriusz¹⁸, prowadzone były również próby stworzenia kartoteki z hasłami indeksowymi w języku polskim i angielskim, np.: *352/354 Administracja – organy; Organy administracji; Administration – levels; Levels of administration*.

W wersji pierwotnej tak przygotowana kartoteka miała być wykorzystana do katalogowania artykułów naukowych. W rezultacie w projekcie Mercuriusz zastosowano wykaz 216 działów UKD¹⁹.

UKD a tezaury klasyfikacji

Spośród działań, mających na celu uczynienie UKD językiem bardziej przyjaznym, na uwagę zasługują również prace mające na celu przygotowanie tezaurusów opartych na słownictwie UKD.

Przykładem takich realizacji jest holenderski An African Studies Thesaurus, w którym dla symboli UKD utworzono odpowiedniki słowne w postaci deskryptorów, z zachowaniem właściwej dla tezausa struktury artykułu deskryptorowego.

¹⁸ Zintegrowana Platforma Polskich Czasopism Naukowych „Mercuriusz” to projekt mający na celu zdigitalizowanie, opisanie i udostępnienie za pośrednictwem cyfrowej wypożyczalni ACADEMICA ponad 700 tysięcy artykułów naukowych z punktowanych czasopism polskich z lat 2002–2014.

¹⁹ Wykaz działów UKD w projekcie Mercuriusz – <http://www.bn.org.pl/download/document/1433333604.pdf> [23.03.2018].

Węgierska biblioteka narodowa przygotowała tezaurus klasyfikacji, pod nazwą Köztaurusz.

W Polsce powstał tezaurus posadowiony na serwerze Biblioteki Politechniki Krakowskiej, który nie jest niestety rozwijany i weryfikowany²⁰.

Innym przykładem jest system biblioteczny BiblioPhil²¹, w którym prezentowane są symbole UKD wraz z odpowiadającymi im deskryptorami w językach: rumuńskim, angielskim i francuskim.

Zawężenie wyszukiwania za pomocą UKD jest również realizowane w TinREAD (The Information Navigator for Readers)²². Jest to narzędzie, które obsługuje tezaurus klasyfikacji, w ramach którego słowne terminy indeksowe są przypisane do symboli klasyfikacyjnych UKD i Klasyfikacji Dziesiętnej Deweya.

UKD a Wikidata

Rozpoczęto również prace mające na celu uporządkowanie zasobów Wikipedii, między innymi z pomocą UKD. Podobnie jak UKD, artykuły Wikipedii tworzą dynamiczny, częściowo fasetowy tezaurus, który może być przeszukiwany poprzez różne kategorie wyszukiwawcze. W ramach nowej inicjatywy Wikidata²³ planowane jest uzupełnianie haseł Wikipedii między innymi o symbole UKD, np.: hasło *Logika matematyczna* zawiera link do symbolu 510.6, prezentowanego w UDC Summary. W Wikidata symbole UKD wiązane są z wielojęzycznymi terminami Wikipedii.

Zakończenie

W artykule omówiono odpowiedniki słowne do symboli UKD, w postaci wyrażeń naturalnych, które czynią ten język zrozumiałym dla użytkownika zewnętrznego.

20 M. Nahotko, *Ogólnopolska współpraca bibliotek technicznych w tworzeniu klasyfikacji opartej na UKD*, „Biuletyn EBIB” 2001, nr 6 – <http://www.ebib.pl/2001/24/nahotko.html> [23.03.2018].

21 V. Frâncu, C. N. Sabo, *Implementation of a UDC-based multilingual thesaurus in a library catalogue: the case of BiblioPhil*, „Knowledge Organization” 2010, vol. 37, nr 3, s. 209–215. Por. idem, „Extensions & Corrections to the UDC” 2009, vol. 31, s. 189–195 – <http://hdl.handle.net/10150/199889> [22.01.2018].

22 TinREAD – <http://opac.biblioteca.ase.ro/opac/advancedsearch> [23.03.2018].

23 Wikidata – https://www.wikidata.org/wiki/Wikidata:Main_Page [23.03.2018].

Zwrócono uwagę na to, że UKD pozwala przewyciężyć problemy związane z równoważnością i bliskoznaczością wyrażań, umieszczając je w kontekście gałęzi klasyfikacyjnej, w układzie polihierarchicznym. UKD jest językiem, który pozwala na kontekstualizowanie informacji i rozróżnienie pojęć równobrzmiących.

Gros uwagi poświęcono tworzeniu wielojęzycznych odpowiedników słownych do symboli UKD. Wersje narodowe UKD są przygotowywane przez wydawców narodowych tablic UKD, którzy dostrzegając niuanse języka narodowego, przygotowują odpowiednie adaptacje językowe.

Wielojęzyczne odpowiedniki słowne do symboli UKD zapewniają dostęp do zasobów wielojęzycznych, zwiększają liczbę trafień wyszukiwawczych, a umożliwiając wyszukiwanie w różnych językach, dają użytkownikom komfort rozumienia metadanych.

JOLANTA HYS

Verbal equivalents of the Universal Decimal Classification symbols

The article discusses verbal equivalents of Universal Decimal Classification (UDC) symbols. The author presents the problem of reading the semantic field of the UDC, focusing on reading its meaning in the context of the classification branch of the UDC master reference file. Verbal equivalents are presented in the context of their functioning within multilingual databases of the UDC Consortium, including UDC Summary and UDC Online. The author also discusses verbal equivalents from the national UDC tables, from UDC authority file. She raises the issue of creating classification thesauri, as well as linking UKD symbols to their verbal equivalents in Wikipedia.